י. רבינזון

משא דומה

(רשות הדפסה והעתקה)

בני ברק

ישיבה

יש להסתפק, שור שהזיק, ונגנב, ונמצא אם הוי כפל דו"ה עליה דמרא, כרדיא: (פרבר) ב) יש להסתפק. טבח אומן, בשכר, שקלקל לגנב, ופטרו, מה: מהו: ג) מקנין ע"פ שנים. שלא תוכל להכחיש: לכן תיקן משה שיהיו קורין בתורה בם שבתות ומועדים: (מ"ס פ"י): ווען אין צערקווע וואלטן גלייענט אלע וואך אסדרה, וואלט איינגפאלן די נוצריות. אין אגאנצע סדרה האט יעדערער אפראגע, פון א פראגע וועהרט צווי מענצן: דער כת צ"ו איז נאר איינער: בא אגוטן אידן טאהר מען ניט פרעגן קין תורה, בא אגלח פון מוסר, אמנהל רוחני, פרעגט מען ניט קין תורה, אז מי פרעגט עם, ענטפערט ער: דאס איז ניט מיין מקצוע. ד) בקשו צדק בקשו ענוה, אולי תסתרו: פון בולשת של מעלה קען מען זך בהאלטן נאר אין תורה וענוה. לך עמי בא בחדריך, בחדרי תורה, אין ענוה קען מען עם ניט גפינען, ער איז ערגעץ ניטא: ה) אלע ראטעווען דעם רמב"ם. דעם רמב"ם קען מען ניט ראטעווען, דער רמב"ם איז א פארפאלענער: ו) קו' רשב"ם ותוס' היכן המיגו במקום עדים. בעדות אחד שהיא של אבותיו: ול"ק מי דארף ניט די עדות זאלן מכחיש זיין דעם מיגו, עס איז גינוג אז זיי מאכן אדין. במקום דין עדים אין שום מציאות־כח־מיגו: (ע"פ שאלת צוקער נחמן): ז) הניחו ס"ת על מיטתו הושיבו ישיבה על קברו: יעדער טאג פון מענצנס לעבן, שרייבט נייע פרשיות אין זיין ס"ת, יעדער טאג פון מענצן'ס שטארבן עפנט זיין תשבע"פ, די איבערגיינג פון זיין יצירה אין זיין בירור בכל חומר־מדה ומשקל. קי"ו וגז"ש: ח) כ' רש"ג דאין מקיימין כת"י בדימוי אלא בעדים. וכ' קצה"ח הטעם, דכת"י אינו קנין כשטר אלא ראיה. ואין בכח סימנים דדימוי להוציא מחזקת ממון: ובזה מתפרש תיובתא דכולהו תיובתא דבבא בתרא קכ"ח, דכיון דסומא פסול־תגוף, הוי חוץ לב"ד. ואיכא חזקת ממון

ולא מהני סימנים דדימוי: אבל אם אינו אלא חסרון־טכני, איכא עדים בב״ד, ובב״ד ליכא חזקת ממון, דבי דינא מפקי מיניה: (תוס׳ ב״ק כ״ז): (מא״א שמעתי התוס׳, וכן א״ל ישראלי):
ט) ועל הכל ה׳ א׳: לפי שהזכיר הרבה פרטים דשייכים לברהמ״ז: ברית ותורה ומלכות בית דוד, תור וכללן: אכילה קרבן, ובלא ד״ת זבחי מתים: זה השולחן: אז אמענץ עסט איז אפן זיין הימל: אלע גזירות אף׳ן מענצן ווערן נגזר ווען ער עסט: (תדב״א): אני למדתי כל תלמודי באגדה בשעת אכילה: אין וואלאזין אמרו על׳ החברים: דער רדעקביצער עסט ניט קין ברויט מיט ניסט, ער עסט ברויט מיט מדרש: אין דער היים, אמר עלי גיסי נטליביץ, ער מאכט המוציא אפן מדרש. דער לייענען אבלאט און אבוך ביין עסן כדרך החברים איז גוואלטיק מטמטם. דער ראזגול פון די חסידים אין עסן אפילו זמירות איז זייער אטיפע טומאת התהום פון טויזנט עולמות: ועל חוקיך שהודעתנו ד״ת מיט חידושים אין עסן גיעט אנייעם דעת פון כניסת חוקים: י) שמיר, נתמנה שר האויה, הראה כח אירגוני: (עתון). די דרגות פון יחיד, אפן הימל און אף דרערד, איז נאר אין זיין ארגניזירן דעם כלל: וישבו, כי עתה יגדל עד אפסי ארץ: יא) מיהערט פון עס שטענדיק אווארט, ניט קיין גיליענעס, נאר זיינעם, הוא היה אומר יב) אמר עלי א׳ גדול, מתבודד, בשומייק, שבא לשמוע דרושי: וואס ער זאגט איז אן אמת: און עס שטייט ערגעץ ניט: יג) שב וא״ת שאני: פירוש חסרון קדושה, ומצוה. הוי שב וא״ת. אפילו אם יוצא בקום ועשה: לכן הוי טומאת מ״מ בנזיר וכה״ג שוא״ת: וכן מצות ציצית: ול״ק קו׳ התוס׳: (יבמות צ׳ ע״ב הראני קרליץ שלמה): יד) כ׳ רבי דרואה כלאים על חבירו קורעו מעליו אפילו בשוק. ראייתו, מדמייתי שם גמרא עובדא דרב אדא בר אהבה: טו) כולהו תנויי בנזיקין, מסרי נפשייהו על קידוש ה׳: האץ אן עם הארץ בלייבן, נאר קענען לערנען, טז) והריחו ביראת ה׳: ער וועט שמעקן, משיח, אין די יראת שמים, צו עס שטינקט אקארסט ניט: יז) על כן יעזוב במציאות, ובנפש: (גריגברג שמואל): יח) יעדער מחן־תורה גייט מיט ארעש־עולמי, יעדער רעש־עולמי גייט מיט אמתן־תורה. בא די רשעים איז יעדער מחן תורה יעדער חידוש בתורה, אקאטאסטראפע פון ״דעש־עולמי: וזה שנתקבצו האומות אצל בלעם במתן תורה ושאלו אם הקב״ה מחריב עולמו. (גריגברג שמואל): א״ל בלעם לא. אלא ה׳ עוז למו יתן. הקב״ה גוט תורה לישראל ולאלהה (הנ״ל): אמרו א״ה ה׳ יברך את עמו בשלום זאלן זיי טראגן גוונטער/היעט: יט) כשמצא המלך המרגלית זורק הצרורות: המרגלית מראה שהם צרורות: (פרידמן ישראל). כ) רבי מכבד עשירים: יעדער גילוי־יחיד איז אפתיחות אלהות. על כן ראיתי פניך: ולכן מטמאין לקראת מלכי עכו״ם: פנו מקום לבן מאה מנה: מי זאל ניט אויס טייצן דעם כבוד פאר מעלות, כדרך החנפים: וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: (מא״א): דערפון איז ארויס טעות קאלווין: פארגעטערן עשירות: כא) נחום איש קודש קדשים דלא איסתכל בצורתא דזוזי, אצווייטן מגל. הסתכלות: אי נמי פאראן מענצן וואס די געלט מאכט זיי אצורה: מענצן פון צורתא דזוזי: כב) שית אין לך מחאה גדולה מזו: וא״צ למחות עוד בכל ג׳, אחר מכירה, שהמכירה בשטר ביטלה עיקר־טענה, והוי אח״כ גזלן דאין לו חזקה אבל מחאה־פשוטה מבטלת אך החזקה ולא הטענה: ול״ק קו׳ תוס׳: כג) פון אלע מוסר־ישיבות איז וואלאזין „ישיבת גאוני וואלאזין״ די ערגסטע סטרעגאטערעס אף ניט לאזן ריידן אין לערנען, הוכיח סופו על תחלתו. אפ׳ן שמד פון נחש עקלתון, פון וואלאזין מיט די קרומע פענצטער: כד) ר׳ רפאל דערציילט. ר׳ חיים וואלאזינער האטן גרופן צום גרף, אין די בלעטער

האט זך גרעדט וועגן רויטע אידעלעך. וואס גייען אף דער וועלט. צ׳ודאס איז ניט משיח. האט ר׳ חיים גזאגט אז משיה וועט קומען וועסטע מיר אגזאגן: (ע״כ). פירשתי אז עס זיינען גקומען די באלשעוויקעס, די רויטע אידעלעך. הכופרים בע״ז, האט זך דער פריץ דערוואוסט פאהרן רב. כה) גאט האט דריי פעלקער, ארעמע לייט, אידן, בני תורה ער מאכט באחרית הימים – אף ארויס פיהרן זיינע דריי פעלקער אין מציאות העולם — דריי וועלט – מלחמות. אין די ערשטע זיינען ארויס די ארעמע לייט, אין דיא צווייטע זיינען ארויס אידן, אין דיא דריטע וועלן ארויס בני תורה, אז די ארעמע לייט זיינען ארויס זיינען גשטארבן אהעלפט ארעמע לייט, אז אידן זיינען ארויס זיינען גשטארבן אהעלפט אידן, אז די בני תורה וועלן ארויס וועלן פגרין אהעלפט בני תורה, כהן ע״ה מותר לאכול תרומה על קברו, דער מענץ אין דער בריאה איז דער לעצטער, אין קילוס, תיקון, אין הללו את ה׳ מן הארץ, איז ער אויך צום סוף, דומם צומח, חי, מדבר, ישראל, שיר חדש קהל חסידים אלו בעלי תלמוד, (ש״ט). ישראל, מורי הוראה, בני ציון, מחברים ומהדשים, יגילו במלכם, משיח, דער יחיד פון ששים רבוא מחברים ולאמר לציון עמי אתה, אלע הויבן זיך אוף נאר איין דרגא. אז עס קומט צו גמרא מיט, איהרע דריי עולמות. דער ברעג, גיעט ארוק אדרגא ניט פון דעם עולם, שיר הדש, אמענץ פון נייע גרענייעצן, הרוסי אומר, נאווי־ע גראניצי וואזמאזשנאסטי. כו) עה״ב הייבט זך אוף נאר איין דרגא, וואס אמענץ קען פארשטיין וועט ער זאגן, כז) צדקה וגמ״ח פרקליטים גדולים. די זאך פון אגרויסן פרקליט, בשאפן אנייע השקפה. כל השקפה שבתורה לרעה חוץ מזה השקיפה ממעון קדשך. כח) הן עבדי אתמך בו. כתיב שם ג׳ משפטים. אחד של גוים. משפט לגוים יוציא המשפט מקדמם. א׳ של ישראל. לאמת יוצא משפט. אמיתם מקדים משפטם א׳, של בני תורה. בארץ משפט. נוחלים הארץ לפני משפטם. וז״ש וכמשפטי הגוים בלי להשפטי. ;פיוט ר״ה: דער משפט אלהים גייט פון די עצם מציאות אלהים של האדם. כט) לעשות בהם משפט כתוב. עין תחת עין ממש: (תורת משה לח״ס ממדרש): ל) לחיים נתנה. די אשה איז אזאך פון חיים ניט פון עבירה, לא) לטב עביד. מביא לטוב. גם זו לטובה. צוויי מאל טוב. בעה״ב מברכים על הכל הטוב והמטיב. מפני שאין רע אלא טוב כפול. אלא שאין עה״ז ראוי לכך דרגא של אחדות גדולה. סומך גאולה לתפלה מאחד בברכה יום ולילה עושה מרע טוב כפול. מיבעיא לך למיהבי אגרא למחזי אפא מלכא: נחום היה לו דרגא שלימה של גז״ל ור״ע תלמידו לא היה לו אלא דרגא של לטב עביד (רובין שמואל) ג׳ ברכות של בהמ״ז על ג׳ מתנות וד׳ על פורעניות, טוב כפול, הטוב והמטיב. ולפי שאין זה דרגא של עה״ז תלו בנקודה של מציאות, שלא הסריחו וניתנו לקבורה. וכן מברך במיתת האב הטוב והמטיב על ירושה כל־דהו נקודה של מציאות. לתלות בה ברכת הטוב והמטיב על מיתת האב. וכן בברכת הלבנה עד שיאותו לאורו, נקודה לתלות בה הברכה על יסורי צדיקים שהוא מיעוט הלבנה. וז״ש אלמלא לא זכו. להקביל פני אביהם. אשרי העם יודעי תרועה, וואס פארמאגן די צוברעכונג ה׳ באור פניך יהלכון: צו הוראה, חוקים, אלהות, דארפן הסתר האנושיות, טוב לי כי עוניתי למען אלמד חוקיך, בעינויים יפרשון, אף דינים. חכמה, אנושיות, דארף׳ן הסתר האלהות, לא אכלי בישרא דתורא. לב) וואס די וועלט גייט ווייטער מאכט אלץ שווערער דעם מענצן. עס וואקסן אף עם חובות איבער חובות. איבער זיין כח. די ארבעט איצטער איז נאר גרינג מאכן וואס מעהרער. דער עיקר גרינג מאכן דעם ייאך פון אידעשקייט איך האב אן עצה אף אראפ נעמען דעם

גאנצן ייאך פון אידעשקייט, אז אמענץ וועהרט אלמדן גייט אראפ פון עם אהאלבע משא פון אידעשקייט, אז אמענץ ווערט אגרויסער למדן גייט פון עם אראפ די גאנצע משא פון אידשקייט, אז אמענץ גייט אריין אין חכמה וועהרט בא עם די גאנצע אידעשקייט די גרעסטע עה״ז: לג) ח׳ א״צ התראה, בן סו״מ, עדים זוממין, רודף, מחתרת, נביא שקר, מחרף, מקלל, זקן ממרא, זה הכלל כל שחיובו מחשבה ודיבור, א״צ התראה וקבלת התראה. שאין באין נאר די עבירה זאל דורכגיין דיבור ומחשבה, בתשב״כ אין התראה, שהוא עולם המעשה, במשנה אין קבלת התראה, שהוא עולם הדיבור, בגמרא עולם המחשבה צריך קבלת התראה, והיתר עצמו למיתה, פי׳ גדלות של חטא. אקינד זאגט־מען מי טאר ניט, אגרויסער מעג אלץ, נאר מי זאגט עם, אז מיט דעם וועסט זך בגעגענען מיטן טויט, אז ער זאגט אז ער וויל שטארבן מעג ער שוין, זה כניסה למיתה של מחשבה, מתיר עצמו למיתה; בכל נידונים של שלמה לך פגע בו, פגע בו ביותאי כיוצא בו, חכמה גדלות, בית שני גדלות, חכמה, מי גייט אליין, בית ראשון קטנות, מיט זיי געפיהרט פארן האנדט, מהוי הוי סיוע לא מסייע זהו גדלות; כפייטן לא כר״ת; לכן ס״ל לר״י בר״י חבר א״צ התראה ולא קבלת התראה דכולו מחשבה, ולכן ל״ק קו׳ ישיבה בשם רמב״ן מצעקה הנערה; וכה״ג בטריפה במשנה חייב הורגו, לנפלים, דוקא, ובגמ׳ פטור דבמחשבה אינו רוצח גמור, ולכן התנה רמ׳ בפטורו שיהא ידוע ושיאמרו הרופאים ול״א סמוך מיעוטא לחזקה וס׳ נפשות, דהוי רוצח ודאי, ופטורו מפוקפק. לד) מלחמת תנינים: אאידיאולוגישע מלחמה; בין השמשות טיפה, של דם על חודה של סייף; ג׳ שעות הקב״ה משחק עם לויתן; פיהרט די וועלט־פאליטיק; די מציאות איז אן עצם שלילה אשליינג. די וועלט האלט־זך אף אצאם. פאראן מענצן וואס לערנען וואס דאוונען. וואס טוען מצוות, וואס ליידן. אז איינער איז פורץ גדר גיעט עם אביעס דער שליינג פון די מציאות: א מלחמה פון צוויי מציאות הפוכים. קאפיטאל און ארבעט איז א מלחמה פון צוויי שליינגען מלחמת תנינים. לה) איך בין גגיינגען לבה״כ מיטן „דגל ראובן״. זיינען אנגעפאלן די קינדער פון „אור התלמוד״ „מיט א ספר״ „מיט א ספר״. האך איך בהאלט דעם ספר אונטערן פאלע, ואני מפרש שם בברכות ק״ו שאין עליו תשובה. פירוש מיט תפילין מעג מען אריין גיין לבה״כ און מיט א ספר ניט, אמרתי לחברים: וואס א ספר איז: איך וואלט אריין מיטן מחבר לבה״כ וואלט קיינער ניט שרייען. דער סאסניצער עילוי בעל „שערי דעה״ אמר. אז דער מחבר שטארבט און דער ספר פאלט אראפ אף דרערד הייבטן אוף דעם ספר און מי גיעט א קוש. אז דער מחבר לעבט קושט דער מחבר: (פליט סמארגאני בגאמעל משמו) עוד אמר, קענטיק אז אף׳ן הימל קען מען גאר ניט לערנען. וואו עס שטייט אין די מחברים ומקום הניחו לי מן השמים, איז א גרויסע עם הארצות: (הנ״ל). לו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. לכלל עמו. א מאסאוויק: א מלך פון „עמך״: סטפן באטארייע. קרול האלאפאוו. דאס איז דער קעהר פון אבשלום צו דעם ניט צופריעדענעם זייט, ואלי יבא כל איש, יחיד, והצדקתיו. וואלט איך עם אוף שטעלן אין זיינע רעכט. היה לב איש ישראל אחרי אבשלום. מרכבה וסוסים. ציביל. א מהפכה משפטית. וכן במרדכי רצוי לרוב אחיו צו דער מאססע. אלע מלכים ומנהיגים צדיקים בישראל ובעמים זיינען פון כלל: פון די מאססע. לז) מחה והעבר פשעינו. מהוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו: איינער סעדלט די חובות בלייבן די וועקסלען לעת מצוא. וזה שמבקשים רחמים לקרוע השטרות. „קאפלאן״. קבל ברחמים. פתח שערי שמים. תחלה מתקבלים ואח״כ

נפתחים השמים. ותשמע תפלתם ותעל למעון קדשו לשמים. א״מ חננו ועננו כי אין בנו מעשים זאגטן שטילער הייט אקרעמער האט אנגינומען אגרויסע רשימה. נאכדעם זאגט ער עם אף׳ן עווער, דאס איז אן געלט (הדובנאי). לח) רעתם רבה כעץ עושה פרי. כי רבה. והולכת. (מ־ר). אגידול. וואס איז מסכן דעם גאנצן קערפער. ירח טבת מאד בו לקיתי, ונשתנו עלי סדרי נתיבו ששמו מורה לטובה. והוא חצות לילה של שנה. שהוא עת רצון, לט) וידעו כל הארץ. כי יש אלהים לישראל. וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ולא בחנית יהושיע ה׳. די הכרה פון די פעלקער אין גאט וועט זיין פון דעם גאט וואסט זך בווייזן בא אידן. די הכרה פון אידן אין גאט וועט זיין פון דעם גאט וואס זך בווייזן בא די בני תורה. מ) ליסיצין ר״ל דאם יושב כבר אין כדא״ג: וא״נ. דלא שייך לב״ד בלא ראיה. וראייתו מתוס׳ דהיכי דקיימי ארעא. שם הפש״א. דמהני להוציא. דהיינו בלא חזקה כמיגו. אבל בשוא״ת דב״ד. וראיה מדלא אמר ומודה ר״י בנבעלתי ונאנסתי תחתיך. מא) דער ת״ו פון עה״ז, איז דער אל״ף פון עה״ב. טויזנט מאל וועהרם פון דעם מקסימום א מינימום במציאות ובשלילה בחיים ובמות. און דאס איז די טויזנט עולמות: כבס ביין לבושו. די וואסער וואס מי האלט אף וועש אין צווייטן עולם, איז די בעסטע וויין פון עה״ז. שתוציא גלוסקאות וכלי מילת. דער כוסס את החיטה פון עה״ב איז גלוסקאות דעה״ז. די קארע פון די בוימער פון עה״ב איז די כלי מילת פון עה״ז: דער עצם החיים והמות פון עה״ז. תורה ומע״ט פון צדיקים. ג׳ עבירות פון רשעים, איז אן אנהויב טוב ורע פון עה״ב: דער עצם החיים והמות האט קין טעם ניט, ווילע ער איז ניט פון דעם עולם נאר פון דעם צווייטן. דער טעם גייט פון דעם אלהים. גרויסע צדיקים קריעגן א טעם אין עצם החיים ווילע זיי זיינען דארטן אריינגגאנען. אזוי גרויסע רשעים אין עצם המות: די עולמות גייען ווי אקייט. יעדער עולם איז א רינגעלע וואס גייט אריין אין נאך א רינגעלע. דער פשוט׳ער טעם איז נאר פון הכשר. דער עצם איז שוין דער אריינגיינג די פארבינדונג מיטן צווייטן עולם. דאס ווייזט אף אן אייביקן פרוזדור וטרקלין פון די טויזנטער עולמות. מב) נאסרה עליו שעה א: צריכה חליצה: אע״ג דהוא דאורייתא: דמיתת אח אחרון מתיר כל אישות האחרים, דמאה אחים ובתים כבית אחד לאיסור והיתר. ולכן חולץ שקידש ומת צריכה חליצה ואם קידשו הם אינו כלום: (לשאלת סברסקי הבן): ומ״ד גשואין הראשונים מפילים, לא אמר אלא בנשואין דיבום. ומשום דכולם הקמת שם אחד וניחא קו׳ תוס׳ אתנא דג׳ אחיות. מג) נראה דחייבי לאוין ועשה חולצת וצרתה מתייבמת: דהא תפסי בה קדושין: וזיקה תלי בתפיסת קדושין שאין קנינים מצות אלא כחות: ולכן קרא כאן תנא ללאוין ועשה מצוה וקדושה: וג׳ דצרת סוטה מתייבמת. ואין בזונה איסור חפצא. אלא איסור לקיים זונה. וכמ״ש נמצא בה דבר ערוה אסור לקיימה. שאם היתה איסור חפצא לא היה שייך חילוק בין אונס לרצון כאשת כהן. וכי מפני שאשה פרוצה בביתו יפסיד הקמת שם: ורב אסר בייבום. ולא פטר מחליצה, כראב״ד. וכולם טעו מקו׳ גמ׳ ולא הק׳ אלא מדלא קתני היא וצרתה. כדתנן בשאר: ואי אפשר להוציא בלא חליצה דהא תפסי בה קדושין. ומשני אמינא לך ודאי. פי׳ הספק אינו דב״ד. אלא דבעל. וכי מת בעל פקע ספיקו. לכן מק׳ שם גמ׳ ותתייבם נמי ייבומי. וניחא קו׳ תוס׳ ומס׳ כאן: אבל ב׳ דלא כר׳ ישמעאל. וטעם איסור סוטה אינו משום ס׳ טומאה ברה״י פי׳ קפידא דבעל ודעת לישאל דבעל מקום חלות ס׳ דמחשבה־דעושה ס׳ ברה״י דכולו מחשבה. ולא ברה״ר דכולו

מעשה: — דהא ב״ד מקנים לאסור על בעל ובב״ד אין מקום למחשבה. אלא דין אחר הוא. דאחר התראה בכל התורה מחשבה כמעשה. לכן שור המועד חייב נ״ש אע״ג דכוונה להזיק מפסיק אחדות בעלים במעשה־קנינם. וטבחא אומנא ושתלא חייבים דמותרים ועומדים. וכל טבח אומן שקלקל בלא הקדים לו דינר פטור משום מחוסר מעשה־מזיק. דכל מעשה־רשות אינו נעשה מעשה־מזיק, כר׳ פרץ בחי׳ ב״ק כ״ז וכיוונתיו: וכן מחיצת הכרם, חייב על היזק שאינו ניכר, דאינו מעשה־מזיק. משום דא״ל גדור בב״ד. (רגמ״ה) וכן דר בחצר הקדש, דלא קיימי לאגרא חייב. אע״ג דמחוסר מעשה. וכי מה עשה לו. דדעת גבוה איכא והוי כמותרה. שא״צ מעשה: והני עיזי דבי טבחי מתרינן במרייהו תרי ותלתא זימני ואז חייבים ברה״ר. דטעם פטור שן ורגל ברה״ר אינו חסרון חיוב אלא חסרון מעשה דאורחייהו מעשה־רשות אינו נעשה מעשה־מזיק ולא עדיף מגופו דאינו חייב על מעשה־רשות משום דאינו מעשה־מזיק. ולכן במעשה כל־דהו חייב ברה״ר מהזרת ופשטה צוארה וקופצת. דכל חסרון־מעשה בכל־דהו מעשה מתחייב שאין המעשה חלק החיוב אלא שאי אפשר לב״ד של מטה להזקק בלא מעשה לכן במעשה כל-דהו נפתח להם פתח לדון ומגלגלין הכל וכמ״ש בשחרוריתא דאשייתא. ובקצה״ח דבבירא שווייא זוזא: ושמואל מחייב לעולם בטבח אומן אפילו בחנם. וס״ל דאפילו אומן הוי מעשה מזיק וזהו שמאריך וקאמר מ״ט פושע הוא מזיק הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מכאן ושחט לו מכאן: וכן מזיק אשתו בתה״מ פטור ממתני׳ דלזה רשות להלך. פי׳ הוי מעשה־רשות דאינו מעשה־מזיק, ורבא ס״ל דלרשות חבירו נכנס הוי צירוף למעשה-מזיק וכשן ורגל ברה״י: ור״ט ס״ל דקרן ברה״נ נ״ש. דכל פטור קרן הוא משום חסרון־מעשה דכוונה מפסיק מעשה בעלים באחדות־קנינם וברה״נ לא מחסר מעשה: וג׳ כר״ט: ובגמ׳ פי׳ דפשטה צוארה ואכלה מע״ג חברתה דאילפא חייבת משום דגבי חברתה כחה״נ דמי. וקשיא א״כ לא משכחת לר״ט ח״נ דקרן. דתוך גופה דחברתה לא גרע מעל גבה: אלא אין זה עיקר הטעם. אלא כנ״ל דהוי מעשה כ״ד פשיטת הצואר כמחזרת: וכן אשה שוברת כלים בבית פטורה. הואיל ומתעסקת ברשות ליכא מעשה-מזיק. ואי משום שומר. דחייב אפשיעה בלא מעשה, הא הוי בבעלים. וזה כוונת ראב״ד בהשגתו על ר״מ דכ׳ אך פטור שלום־בית. אבל נ״מ דאפילו בשעה שאינה מתעסקת במלאכתה פטורה משום שלום בית. (מח״א וכיוונתיו,: וכן בתוספתא דרופא שהזיק, מומחה פטור. פי׳ משום דליכא מעשה־מזיק. ונראה דרופא שכיר — עיר וממונה

עיר, חייב משום מותרה ועומד דא״צ מעשה־מזיק. כנ״ל: ולכן סוטה אסורה משום מחשבה דעוף הפורח משום דהתרו בה ואחר התראה מחשבה כמעשה. לכן ב״ד מקנין לאסור. ואינו ענין כלל לס׳ טומאה ברה״י: דלא כר׳ ישמעאל. וכל סוגייא דעלמא: ונ״מ דאסורה לבועל. אפילו בלא מתנוונה. ומשמעות המשנה דלא נאסרה לבועל אלא במתנוונה. דלא כגמ׳ דיבמות צ״ו (רוזובסקי) וכר׳ יוחנן שם. ומשום דלגב׳ בועל אין קינוי בעל עושה ס׳. דאינו ס׳ של ב״ד. לר׳ ישמעאל. ולהנ״ל הוי ס׳ של ב״ד, ובכל אופן אסור: למאן דס״ל אסורה לבועל: וא״נ: בעל שמחל על קינויו למ״ד מחול. ל״ק רגלים לדבר היכן הלך. דהואיל ובטלה ההתראה או קפידא דבעל בטל הס׳: וכן ל״ק אחר שתייה דלמא זכות תלי לה ותיאסר. דמתחלה לא היה ההתראה והקפידא אלא עד שתייה. שזה סדרה: וכן ל״ק איך מקנין לקטנה הא אין בה דעת לישאל דטעם דעת לישאל הוא מקום לחול ס׳ דמחשבה. ואינה באשה. כרש״י ורמ׳. אלא בבעל: ול״ק קו׳ הנ״ל דש״ש ושו״מ ורע״א תניינא. מד) כל דרגא למעלה נוטל דרגא מלמטה:

העניו נוטל ירידתו ומוסיף עלייה: בעל גאוה נוטל עלייה ומוסיף ירידה; כשאמר הקב״ה יהי רקיע היה הרקיע מתפשט והולך עד שגער בו הקב״ה, לפי שכנגדו היה התהום מתפשט מלמטה, אמר הקב״ה לעולמו די, עסט שוין זיין גינוג צרות; מה) אז איינער מאהנט כבוד גיטן עם ביזיון, ווילע אז ער נעמט זיך, זיין יחיד, די מציאות, בלייבט פאר אלעמען, פאר זיין כלל, זיין שלילה: מו) ממזר ת״ח קודם לכ״ג ע״ה, אמאהל איז אבער דער ממזר מעהר פארן ת״ח: מז) מיט ר׳ חיים ברלין אין מוסקבה ג׳רופן אף אבעל־מצוה, בקשוהו לומר דבר תורה. אמר: אני ראשון, די ערשטע זאך דארפן לערנען אידעשע לימודים׳ לפתוח: ואני אחרון אבער: ומבלעדי, אז מי קומט אויס אין גאנצן אן מיר. איז דאך אין אלהים: מיט עם א מאהל גרופן אף א„נשף״ למטרת צדקה. בקשוהו לומר דבר תורה, אמר: לך ה׳ הצדקה. ודאי מטרת הצדקה. אבער: ולנו בושת הפנים, אבושה. אט אזוי גיטן צדקה: (מא״א) מח) כל המשתף שם שמים בצערו. ער נעמט אשם־תיקון מעין המאורע: כופלין לו פרנסתו. דשלילה כפל מציאות: פרנסתו מעופפת לו כציפור. דשלילה במציאות הוא אינו מוגבל: שמהפך השלילה למציאות. מחוירה לעיקרה שכולה מציאות. מט) יסורים שאין בהם ביטול תורה: ער האט גלערנט פון די יסורים. (רבינר בשם א׳). נ) בלע מרור לא יצא: אצער דארפן צוקייען: (בשם הקאצקער). נא) שלעכט טאר מען ניט זאגן. ביטער מעגן זאגן: אביטערע רפואה: (די מומע העניע בשם אביה ר׳ מיכל הכהן קורשאנער). נב) אל תיקרי מה אלא מאה: ק׳ ברכות, נגד ק׳ שערים, מציאות ושלילה: הונדערט מאהל אוועקגעבן די מציאות. נעמטן די מציאות, פון ק׳ שערים, מציאות ושלילה. ועוצר המגיפה. מענצן פארשטייען ניט און נעמען צו זיך די מציאות. זיי נעמען ניט די שלילה. קומט־זי אין אמגיפה. ווילע מציאות אין כח איז שלילה שלילה אין כח איז נאר מציאות. נג) די ליבע: דער מאן אין די פרוי, די שמחה פון גאט אין זיין וועלט. די פרוי אין דעם מאן, די שמחה פון די וועלט אין איהר גאט: די פרוי האט קין דאגות און עלנט ניט גפעהלט, זי׳ט נאך קין ליכטיקן שטראהל ניט גזעהן. זי איז פון אייביק א אינטימנע. אינקאגניטא פון זינד, יצה״ר, און סכנה. מי היט זך פון איהר ווי פון אפעסט. זי איז שוואך היעלף־לאז, פארפאלן. איהרע וועלטן־אוצרות פון לעבן און פרייד וועהרן פארלאשן. פאראימערט און פארפינסטערט. זי קומט צו גיין און גייט אוועק ניט וויסן־דיק און ניט דערפיהלן־דיק אין גוטע מינוס פון איהרע מתנות ליכטיגקייטן או פריידן. די פרויען זיינען אגאנצע גרויסע וועלט ניט געפענטע: ווי ניט אין איהר וועלט, די צווייטע איצטער אנקומענדיקע וועלט איז איהרע. עסט־זך אדעקן אנייע וועלט פון די שטוב פון דער וועלט, פון דעם ק״קפון שיר השירים. אין כל העולם כדאי, עה״ז איז ניט כדאי. אז תשמח בתולה במחול: די פרוי איז דער ארט פון שמחה. ארבע שמחות ראתה אלישבע: אלע השיגים פון יחיד קריגן זייער ארט אין זיין וועלט, שטוב, פרוי: להניח ברכה אל תוך ביתך. כמו בתים לבריחים. נד) שוחר טוב. ער זוכט אין יעדערן עפענען אין עם אשחר פון טוב. יבקש רצון לעצמו. ודורש רעה. ער זוכט אין יעדערן ארע אף עפענען אין עם א צרה. תבואהו, ז״ש זה דוד מ״י שהעמיד מישראל כ״ד משמרות. נה) קול ברמה. רחל מבכה. או תן לי אוני שלי. או רחם על בני. כשנולד בנימין יצא מקדש לעולם ולא היה אפשר להיות זיווג יעקב ורחל - שהיא הוי״ה - עד גמר תיקונו של עולם. לא בחיים ולא במות. ואני בבואי: מתה עלי. מיר זיינעןביידע גשטארבן. כי איננו. יחיד השכינה. והשיבו לה בקשת אחת, שנים ינתנו לך. יש תקוה לאחריתך. ושבו בנים. נו) אשר

פריו יתן בעתו. זה נח. זיינע חברים האבן גלאכט פון עם: אן אלטער בחור. א״ל: מי ווייס ניט פון וועמען וועט זיין די וועלט. לפי שראה קלקול תולדת האדם, האריך בהכנת תולדה שלו ת״ק שנה. והוליד ג׳ יסודות הארץ, ארץ, חם, ים, יפת, שמים, שם. נז) ויחי יוסף מאה ועשר שנים, נשאל ברוכמן, על הכפל. ויל״פ שיעקב ורחל ויוסף נאמר בהם מיתה מחיים. מתה אנכי. אמותה הפעם. אנכי מת. לפי שהם תיקון המיתה ונכנסים זה בזה. נח) ויברכם ביום ההוא. בשם אלהי היום ההוא. וז״ש וזרעו יהיה מלא הגוים. (שאלת ר׳ נחום וויינשטיין). נט) כלו בעשן כלו. עשן המדבר המכסה את השמש. (י״ש). האטום, עושה ערים מדבר, ס) מאכן א ישיבה „חברה קדושה״. ישיבת מהרש״א. סאי אחרי רבים. אע״פ שגדול מהם הרבה. צריך להסביר. ואם אין מקבלים. לא אכפת לן לאמת שחוץ למציאות הרוב. (לשאלת הישיבה בשם גורדוי מקס) סב) ב״ה נוחים ועלובים. ונטלו אמת קטן של שלום. שיש לו מקום בעה״ז. וז״ש ב״ש במקום ב״ה א״מ. סג) איך אפשר אלו ואלו דברי אלהים חיים. (שאלו להכמי צרפת הובא בריטב״א עירובין י״ג ברוידא) בישיבה פרשתי שהקב״ה שונה דברי שניהם. ועיל״פ שהם שני דרגות של אמת. אמת הכלל הקטן ואמת היחיד הגדול. עה״ז עולם היחיד בכה כלל עה״ב עולם הכלל בכה יחיד. עולם שכר הצדיקים. כל יחיד בטבע מיוחד שלו. ההלכה תמיד כשלישי. בעה״ז ב״ש שני וב״ה שלישי בעה״ב ב״ה שני וב״ש שלישי. מפני ששלישי היפך־שני, ראשון במציאות־שניה: עה״ז, כלל ופרט וכלל. עה״ב פרט וכלל ופרט: תחילת החשבון תמיד מכח שני: סד) ר׳ מאיר כתב שמו בתורה, מאד מות, כתנות אור. ובן דן. משא רומי. (אברמסקי בשם מערבי) והוספתי. שכתב שמו בגמרא. חיישינן למיעוטא. אדם מקנה דשלב״ל. גרמי, ל״א קי״ל בדר״מ, סה) הזהר במלאכתך. אמרו לי עליך שאתה מגיה החומש. שאם אתה מחסר. סו) נתמנה ואח״כ נגמר דינו. דהיה לו להתפלל שיצא דינו לזכות. שאם יש בעולם הכרעה של זכות יוצא בב״ד הכרעה של זכות. בעון מ׳ אלף שהרג יפתח לא נמצא בב״ד היתר לנדר קרבן בתו. הקב״ה הראה למשה על כל דבר של חוב מ״ט פנים של זכות. אחרי רבים של זכות העולם. להטות. סז) זיי פרעגן מיר אין פאנעוועזשער ישיבה. וואס זאג איך אף׳ן פאנעוויזשער רב. א״ל: ער איז גרעסער פאר׳ן מהר״ל מפראג. מהר״ל מפראג האט גמאכט איין גולם. ער האט גמאכט דריי הינדערט גולמ׳ס. פאיינעוועזשער ישיבה איז א פאבריקעפון עם הארצות. דארט׳ן לאזט׳ן א למדן אף׳ן שוועל ניט ארוף. דארטן איז פאראן א„בית העילויים״. דער פאיינעוועזשער רב האדעוועט דארטן הינער. סח) והוא דאית ליה דיינא בארעא. בתוס׳ הגירסא. דינא בארעא. עס קומט עם ניט. אלעמען קומט עם ניט. סט) הן יראת ה׳ היא חכמה. לערנען ש״ס ופוסקים. ע) עיר שרובה עכו״ם. איז די מציאה גוואהרן בשעת נפילה אן אבידה. ופקע ממנה כל דין ממון ואפילו עומד וצווח: ובסרטיא ופלטיא גדולה ושפת נהר וגנב וגזלן. עא) ר׳ יוסי מדה היתה בידו מהר סיני והיה משנן בה כל הכמי ישראל. אין לערנען איז פאראן א מופת. אויב עס הערט זך גוט בא עם אליין, ווייל דער מענץ איז דער עיקר סיני. כי לא דבר רק הוא מכם אם רק הוא. מכם. שאין אתם יודעים לדרוש. שאין אתם יגיעים בה. מכם. איז אן אנפאל. איהר הארעוועט ניט, זיך אליין קריעגטן מיטן אוועקגעבן זיך. כל דבר שנתנו ב״ד נפשם עליה נתקיים בידם כהר סיני. כי לא בשמים היא ולא מעבר לים היא. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. בא דיר איז דער לייטער פון דריי טרעפ, מעשה, דיבור, מחשבה, מיט עם קענסטע ארוף דריי טוזנט עולמות. אם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר

לים היא אתה צריך לעבור אחריה. יע בפיך ובלבבך. אבער זיין מויל איז ווייט פון עם ווי די הימל. זיין הארץ איז ווייט פון עם ווי דער תהום: דו ביסט אן אפיקורס. דוסט דיין זיך ניט אוועקגגעבן, האסטע עס גיט, בא זיך דעם בארג סיני דיינעם: ק׳ ברכות הונדערט-מאל אוועקגעבן די מציאות, איז הונדערט מאל נעמען די מציאות. ק׳ שערים: גאס האס בשאפן די עולמות אין פארווארנט אלע רשעים, וואו דוסט ניט אלץ אוועקגעבן עסטע גארניסט-ניט נעמען: די תורה איז הפקר אבער פאר אמופקר. עב) לכשיבא הקב״ה לדון עם כל אחד ואחד לפי מה שהוא עאכ״ו: (מירסקי מלייעווין בשם ר׳ מאיר פרעמישליאנער). אז מים מיר פרעגן פארוואס ביסטע ניט גווען מאיר, דערפאהר האב איך מורא. עג) לא ידעתי: איז דער מיאוס-טער ווארט אף דער וועלט. עד) זימנין דחזו בכתבא ומסהדי, כת שטר אינו לנפשות. שאינו אלא תואר קנינים: ואין מעידים על שום דבר: ולכן עדים חוחמין על שני שטרות סותרים. ואינו חוזר ומגיד (מהרש״ך) ואיבם עידי שקר. עה) דער מחבר איז גרעסער פארן ספר. אין ספר איז ניטא דער צד החולין שבו. (ע״פ ברוכמן): אין דער צייט וואס נאר דארטן איז זיין אלהים: משה אע״פ שאינו עבדי. דוד אע״פ שאינו עבדי. עו) בצלו חמדתי וישבתי, אין זיין מיר פארשטעלן מים זיין עפענונג: ישובו יושבי בצלו אין זיין צווייענדיקע פארשטעלונג: פארשטעלן דעם מענצן מיטן עפענען די תורה. פארשטעלן די תורה מיטן עפענען דעם מענצן: יהושע סתם לנו את התורה: משה האט פארשטעלט דעם מענצן מיטן עפענען די תורה יהושע האט פארשטעלט די תורה מיטן עפענען דעם מענצן.

פרקי־הלכה פרק א.

א) אינו מקפיד, אסור במודר הנאה, שהוא הפקר שלו. ב) איסור הנאה חל על איסור אכילה, דוקא בדבר של חלות כהקדש: ולכן אין איסור בשר בחלב חל על חלב וכן נשבע לשתות יין וקבל נזירות. אסור לשתות יין. דראשון איסור, ושני חלות. ג) מעשה במרוני. לא הקנה באודיתא שאם ימות יאמרו היורשים חזרנו ולקחנו: וכן ר׳ ישמעאל הוצרך להפקיר. להוציא מגזל, ולא סגי באינו מקפיד שמא יגוות. ויעשה של יורשים. ד) אי תפסינן לא מפקינן, ואפילו שניהם רוצים: דאין ב״ד מוציאין ממון שתחת ידם, בלא ראיה: אלא יהא מונח. ושנים אוחזין. חולקין בשבועה. דאורייתא: ואפילו באני ארגתיה. דאי אפשר להוציא מחזקה וטענה, ולא גרע אוחזין מכל דררא דממונא עם ברי וברי דנשבע. ושנים שהפקידו כתפסינן דארבא: דשליש כב״ד. ורמאות אינו עושה דררא דממונא לחלוקה. שאין הממון מצד עצמו מוטל בספק. ויושבין בצד ערימה בסימטא כדא״ג. פי׳ הוי דין שחוץ לב״ד, הכחשת אנשים זרים, שאין להם רשות וראיה על ממון הנידון. וסימנים וסימנים יגיח אפילו מתרצים בחלוקה, שאין כאן דררא דממונא, אלא דמאות. ה) מזרעו ולא כל זרעו שאינו דרך אותה ע״ז ואינה מתחזקת בפך ככל שקר שאין בו קצת אמת: ומה״ט ראו כולם לחובת פטור. השקר נהרג על אמת שבו. והאמת מקבל שכר על שקר שבו ושם יוד טעם. הדין לא עבר מלחמה ופלפול: ונמצא התי׳ בבאר שבע: (פרבר). ו) אריס אומר למחצה ירדתי. הכל כמנהג המדינה. ולא מהני מיגו, משום דליכא חזקה. והוי להוציא דאין אכילת פירות חזקה. דבאיסורא אתא לידיה כר״נ. וכתוס׳ כתו׳ ט״ו. ז) גיזות וולדות לגנב וגזלן. ולא מחייבי משום השבת אבידה. וויילע זי איז גוואהרן איין רגע אן אבידה והוי לגבי השבת אבידה כשטפה נהר. וז״ש וכן גנב. חז טוען על גופו של דבר מהני תפיסה בלא עדים דהוי הפה שאסר. וא״צ חזקה לבעלות כמיגו דאיכא ביה בעלות דיבור. ועל ממון

אחר לא. דאין הפש"א עושה אלא היתר ולא טענה: ולא מהני תפיסה שכנגד: ואין כאן דין כדא"ג. אע"ג דאין כאן חזקת ממון, דבאיסורא אתא לידיה. משום נאמנות בעלים. כנ"ל, דהוא בעלים על דיבורו. ט) שבועה ומיגו דין אחד. דלא אמרינן להו בלא חזקה: דהוי להוציא, וליטול ואם בא הממון לידו באיסור, כחטיפה, ואכילת פירות בלא ראיה, חייב. י) כל דפריש. וחצר אחרת, ובכבשינהו דניגדי, לאו כלום. הואיל והוחזק ספק הוי לעולם קבוע: ואין כח רוב אלא שלא להניח תחלת הספק בכח מיעוט סותר הרוב דהוי כליתא. וכל מיעוט שאינו סותר הרוב אלא שיש יותר ממנו הוי קבוע. וספק וקרוב מכריעו. יא) בניפול אין חילוק בריבוי יונים שבאחד השובכים. דהוי קבוע ולעולם כמחצה על מחצה, וקרוב-מכריע: קבוע. אינו במסמרים, אלא ספק של מציאות ולא מהני רוב אלא בספק של מחשבה שיעשה המיעוט ריעותא. וכן עגלה ערופה: הוי קבוע, ס' של מציאות. והוי לעולם מחצה על מחצה וקרוב מכריע. וכן זיתים וחרובים שבצד האילן, הוי ס' של מציאות וקרוב מכריע, ובדם הנמצא בפרוזדור, המיעוט אינו וממילא אינו קרוב. וכן בט' חנויות, ונמצא אצל חנות נבילה, כב' טעמים. א' דהאדם שאבד אינו קרוב, ועוד המיעוט הסותר אינו, וממילא אינו קרוב. וכן בזיקי דחמרא. ואם טמון בכרם ערלה, נמי שורת הדין מותר. דהוי מיעוט הסותר וליכא קרוב. ואבנים סמוכים למרקולים, וכלי ולפניו פירות, הוי מיעוט שאינו סותר, והוי מחצה על מחצה, וקרוב מכריע: וכן מוצא ברחוב שרובה ישראל, בעיר שרובה עכו"ם. הוי מיעוט שאינו סותר וקבוע וקרוב מכריע וחייב להכריז. ול"ק כל קו' קצה"ת וסמ"ע וט"ז ותוס' וכל קו' גמ'. יב) אין יאוש היתר באבידה אלא פטור מהכרזה מפני שאין לו תובעים ואין היתר אלא בשטפה נהר. וסרטיא ופלטיא גדולה. וגנב וגזלן שנטל מזה ונתן לזה. כנטל חמורו והניח לו חמור אחר, ולא בתורת מקח ומתנה, דאז עובר אליו דין השבה דעל הגזלן דלא עדיף מגברא דאתי מחמתו. טעם שטפה נהר. שאם היה על הדבר רגע א' שם אבידה, פקע ממנו כל דין ממון, לפי שאין מציאות הממון אלא רשותם. וכל שיצא מרשות אדם רגע אחד. אי אפשר לחול עליו שום דין ממון. ולכן כשבא הכתוב להטיל דין השבת אבידה, הקדים. שאיננו כלל אבוד מתחלתו. לפי שראיית אדם איזה שהוא הוי כראיית בעלים. וזש"נ אשר תאבד ממנו. ומצוייה אצל כל אדם. לכן נהר גנב וגזלן שאבוד מכל אדם. חל עליו שם אבידה רגע אחד, ופקע ממנו כל דין ממון: טעם היתר סרטיא ופלטיא גדולה. שאין מקום כלל—מובהק מקום ליחיד להטיל שם דינים של שמירת־ממון־אחרים. ונעשה עליו שם אבידה רגע אחד. ואז פקע ממנו כל דין ממון שבו: ופליגי תנאי מי עושה חיוב השבה. האבידה. או המציאה. א' דורש אשר תאבד פרט. וא' דורש ומצאת פרט. וג' כמ"ד אבידה. שאי אפשר להפסיק הדבר בלא בעלים אף רגע א'. כנ"ל: וז"ש נעשה כצווח על ביתו שנפל. ולא מהני שם סימנים ובירור שלא נתייאש. הואיל ועכ"פ חל עליו שם אבידה רגע א': וז"ש רחמנא שרייה: ויאוש בכל מקום אינו כלום. אלא שגומר הגניבה והגזילה ובזה נעשה בהם רשות גנב וגזלן. וממילא קנינם לעשות קנינים אחרים. וקדושין. אבל לא לאתרוג וקרבן: שבצד אמת אינו שלו. וחייב להשיב אותו דבר דוקא. אם לא נשתנה. ולב"ש אף בנשתנה. וכן נראה. כמ"ד אין שינוי קונה בגנב וגזלן. דלרמאי ורשע עבדינן כב"ש: וכמש"א ר' יוסי א"כ מה הפסיד רמאי: פי' יפה אמרתם לב"ה דס"ל כל חלות דין ממון על האדם. בא' אומר ק' וא' אומר ר' אבל לב"ש שם חלות הדין בדבר. לכן הוי הכחשה. ולא מהני שינוי ולרשע ורמאי נותנים דין־גדול דב"ש. וכן לב"ש

אומן אין לו חזקה. אף בלא ראה. דטעם ראה. דבלא ראה הוי לגבי ב״ד תביעה של כסף. ובכסף יש לאומן חזקה כלכל אדם. ולב״ש לעולם הוי תביעת-דבר. ואין לו חזקה, וז״ש אביי לרבא הא ואחוי לך רמאי דפומבדיתא, פי, לרמאי א״צ ראה. וכן נראה לדינא. ושניהם ב״ש וב״ה במקרא א׳. והשיב את הגזילה מכל מקום. אפילו נשתנה: אשר גזל, אם כעין שגזל: והם ב׳ מידות גדולה וקטנה. שמעתי מר׳ רפאל שפירא. אני ה׳ א׳ אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת כן, להיות לכם לאלהים, שתקיימו מדה גדולה של דין. ואם קשה לכם מדה גדולה, אני ה׳ אלהיכם. מדה קטנה של שלום: (ע״כ) דבית הלל: וז״ש בית שמאי במקום ב״ה אינה משנה, פי׳ עה״ז אינו מכיל אלא מדה קטנה דב״ה: וכל העושה כב״ש חייב מיתה, פי׳ מדקדקין עמו כל הדין ומתחייב. וז״ש ר״ט פעם אחת. וסכנתי בעצמי. העמדתי עצמי במקום שאינו ראוי לי, שלמעלה ממני. א״ל כדאי היית, מצד עצמך. אלא שעברת מפני התלמידים. יג) ד׳ דברים מכריעים במקום ספק־השקול: ע״א. ברי. קרוב. אומדנא רוב, סימנים:

פרקי תחיית־המתים על רי״ף פרק א.

א) ג׳ דצרורות, ואכלה כסות וכלים, ברי״ה חייב: דר״ה לא חסר חיוב. אלא מעשה־מזיק, דמעשה־רשות אינו נהפך להיות מעשה־מזיק בנזקי גופו, כרבינו פרק בחי׳ ב״ק שלו דף כ״ז, כ״ש בנ״מ לכן כל מעשה כל דהו. דלאו אורחיה, חייב בר״ה: ולכן חייב צידי ר״ה. מחזרת, ופשפה צוארה, וקופצת. נ״ש: ועל עיקר שן בר״ה איכא תנאי דמחייבי. שאין דרכה לאכול, אלא להלך. והוי לעולם מעשה־מזיק. ושדה אחד דכתיב. אושלה: לכן הני דלאו אורחייהו גמור לכ״ע חייב בר״ה. ב) כתובה בזיבורית דאינה חוב על בעל. אלא ממון בעין של אשה. ולכן אינו יכול למכור נכסיו: ולוקח סתם אין לו אלא פחות: ואישות בלא קנין־ממון, ביאת זנות: ולכן אם מכרה כתובתה. אסורה לבעלה. ג) רביצה, תמות. דלאו אורחה, והי׳ תמין בכלל כי יגוף: ואין העדאה אלא בכוונה להזיק. ד) לעולם הלכתא לגרועי אתי. (פ״ה מרא״ש): כהוראה דאינה אלא להתירא. ה) מ״ש בגמ׳ לר״מ פשיטא ליה. אולי קאמר. דיכול לתרץ כרבא אלא דסבר גמ׳ הכי. ו) נ׳ דבכל דד״ג. בנו פטור: דעבדינן כר״מ מדרבנן, משום קנס: ולר״מ דד״ג דאורייתא. כד׳ דברים. ולרבנן, לא גמרינן מחידוש. ז) אבנו. סו״מ וכל פרק המניח, אינו בור. אלא אדם, כדמוכח סדר המשניות, דקאי על אדם מועד לעולם, ובור להלן, בדף מ״ט: וכן סידרן. ה׳ תמין וה׳ מועדין, מפרש עד דף ל״ג. ומשם עד מרובה. פי׳ ד׳ אבות: והטעם. דכל תשמישי אדם ומשאו. אדם הוא. ח) מבעה. שן ורגל, כלחך השור. תרגם יונתן. היכמא דמבעי תורא ית עסבא דחקלא. ט) אבנו. סו״מ. בראש גגו. אדם המזיק: ונשברה כדו בר״ה. ת״ק מחייב מדין אדם המזיק. ור״י פוטר. דס״ל בור הוא. ואין עשיית מזיק בלא כוונה. וכתוס׳ ב״ק נ״ט וב״ב כ״ו מירושלמי: ותנא דברייתא שם. לא היה יכול לפרש. והפך דר״י לדר״מ, ופי׳ דבב׳ לריעותא נפילת פשיעה. ולא הפקיר. לכ״ע חייב. ובב׳ לסיבותא, לכ״ע פטור. ופלוגתייהו. בחדא לסיבותא. וחדא לריעותא, וא״צ. וא״נ. אלא כנ״ל. י) להי״ק. על חיוב מסור. נימא קי״ל בדר״מ וראיה למ״ד בירושלמי. סבסו״מ דלא אמרינן ברודף. קי״ל בדר״מ: והטעם. דחיובו, הצלת נרדף. יא) משמע מרי״ף. דעדים זוממין נוהג בזה״ז, לשלם מדין גרמי. כש״ע ח״מ סי׳ א׳: ואינו נראה דאין לנו הגדה בלא דו״ח. וגמ״ד. דב״ד. יב) ראיה. לרבה דאמר חברה או שתייה משלם ד׳: ממתני׳ תרומה ונטמאת, א״ל הש״ל. אבל טימאה בידים. חייב: אע״ג דמשעת גזילה ויאוש בעלים. דגמרה רשות גזלן. קיימא ברשותיה. לכל הקנינים. אלא דאיכא מצוה דהשבה.

וחייב. משום מבטלה. יג) כל גרמי, צריך מויד. כמטמא מדמע ומנסך: לכן נפל מן הגג, ברו״מ פטור מד׳ דברים: וכל שוגג, כנזקי ממונו, ולכן מפרש רב, מבעה. אדם. ישן: ונ׳ דאין עכשיו, דין הש״ל, משום דד״ג: ובהוספתא וירושלמי, דאין בגנב דין הש״ל: דטעם. דכתיב ביה חיים ישלם, וזה תשלום־מת: ובשומרים, אין דין הש״ל, כרש״ל דחיובם קנין המשיכה, ואין צריכים מעשה לחיובם, וחייבים על הרקיבו מקצתם, כתוס׳ ב״ק נ״ז, וחייבים על כחשא דהדרא. אפילו לא מתה: ויש הש״ל בשומרים. בחיובי אונסין, בשואל. ובגוף, בש״ש. דשקיל אגרא, ששם אין חיובם. קנין המשיכה, אלא חיוב תורה. יד) מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. עד שיוכל למוכרן בחצי דמיהם: ויותר מזה הוי כאין שם לוקחים. דהוי רוב בביטול. טו) טעם. היזק שא״נ דלש״ה, דהוי חסרון מעשה־מזיק: וס״ל לחזקיה, בכהנים שפיגלו. דבמקדש חייב. דמותרה ועומד וכל מותרה א״צ מעשה־מזיק, כשתלא טבחא ואומנא. וטבח אומן בחנם פטור. ואף בשכר. אם לא הקדים לו דינר, דהואיל ומומחה. אע״ג שפשע, לא הוי מעשה־מזיק, והם חייבים, דכל מותרה א״צ מעשה־מזיק: ומה״ט מועד חייב נ״ש. דטעם פטור תם. משום דכוונת השור, מפסיק מעשה־בעלים, באחדות־קנינם, ומותרה א״צ מעשה. ומה״ט. דר בחצר הקדש, דלא קיימא לאגרא. חייב. דאיכא דעת הקדש. דטעם הפוטר הוא משום חסרון מעשה, וכי מה עשה לו. ואם התרה בו בעלים שישלם חייב. ואין הפלוגתא אלא בשלא מדעתו, ומה״ט מחיצת הכרם שנפרצה, חייב משום דא״ל גדור. בב״ד שני פעמים, כעיזי דבי טבחא. דמתרינן במרייהו, תרי ותלתא זימני תרי בהזיקו. ותלתא בעומדים להזיק. ופטור שו״ר בר״ה. הוא משום חסרון מעשה־מזיק, הואיל ואורחייהו. וכל מעשה־רשות. אינו נעשה מעשה־מזיק. בנזקי גופו. וממונו. כרבינו פרץ. לכן חייבים בהתראה. דא״צ מעשה. ומה״ט יחוד אוסר אחר קינוי. דטעם אין אוסרין על היחוד. הוא משום דאינו אלא מחשבה. ואחר התראה. מחשבה כמעשה: ומה״ט כותל ואילן שנפלו לר״ה. אחר זמן ב״ד. חייבין. דטעם פטורם. כגירסת תוס׳ משום הסרון מעשה־מזיק. טז) מיטב שדהו של ניזק. לר׳ ישמעאל. פי׳ כי היכי דסליק וא״ל ר״ע. אם איתא דבא הכתוב לחידוש־היובים היה לו להוציא הקדש. כמו שהוציא בחידוש חיוב קרן. דחייב בלא מעשה־מזיק׳ דכוונת שור מפסיק מעשה־בעלים באחדות־קנינם. אלא סדר גביית כל נזקין בעלמא הוא. וק״ו להקדש. יז) כשב״ד גובים. גובים ממיטב. וכשהוא עצמו משלם. משלם אפילו סובין. דגביית־ב״ד הוא דין־הנכסים. ותשלומי־עצמו דין־האדם. ובכל מה שמשלם יוצא דין־האדם: וכל גביית־ב״ד במטלטלין אינו דין-נכסים. אלא דין-האדם. שכופין אותו ליתן מטוטלין: לכן נפרעין מסובין: וכן כשב״ד גובים מלוה־ע״פ. מקרקעות בני חורין. אינו דין־נכסים אלא דין־האדם: שאין חלות דין האדם על נכסים. אלא אם כן נכנס הדין. מאמת למציאות על ידי שטר. או גמר־דין של ב״ד: ומלוה—ע״פ גובה מן היורשים. שבן־יורש לגבי אב א״צ מציאות. כמזכה לעובר דלא קני. דחסר מציאות־קונה. ובבנו קנה: ונזיקין גובין ב״ד מן עידית־קרקעות. בכח גמר־דין שלהם: ואם לא הספיקו לגמור הדין עד שמת. כשגובים מבנו, שירש נכסיו. אין גובים מעידית הואיל ואין שם דין־נכסים אלא דין־האדם: לכן אין גובים מיורש אלא זיבורית: וכן למלוה ע״פ בין ממנו. בין מיורשיו. אין גובין אלא זיבורית: זה הכלל. אין סדר־גבייה. דעידית ובינונית. אלא בדין־נכסים. לא בדין־האדם: וכדכתיב. יוציא אליך פחות שבכלים. יח) אי לא מזבבן הכא. ק״מ יפרנסו זמן חיזורו על העיירות: ובמס׳ עבדים. אומר ר׳ עקיבא. הענקה נ׳ זוז ולא פליג כשנותן לו שוה־כסף מברכת הבית. מוסיף לו שתות. שמשתכרין שיעשה מהם נ׳ זוז.

מינימום קאפיטאל־חוזר, של משא־ומתן, שאינו נוטל לקט שו״פ, שאסור למכור עצמו. אא״כ אין לו מה יאכל; וכתובה מאתים מינימום קאפיטאל־ מונח. דאשה לאו בת משא ומתן, יט) בינונית וזיבורית, ב״ח בזיבורית, דב״ח, בינונית, דדין שלא יתן לו זיבורית, לא שישייר זיבורית לעצמו. כ) וכי ישאל מעמו, אינו חייב עד שיוציא מרשותו: (מכילתא הובא בדבר אברהם, ח״א סי׳ מ׳): הוא נתינת טעם, על חיוב אונסין. דממון, דשואל במת נשבה ונשבר שאינו בכל התורה, וכלתה שמירתו: דהואיל וכל הנאה שלו, הוא כקנין שלו, ולו אירע האונס, (רוזובסקי, בשם ראב״ד), נמצא שנטל ולא החזיר, והייב מדין חזרה: ולכן אם עשה מלאכתו בבית משאיל, פטור על אונסין הואיל ולא הוציא מרשותו: והק׳ ליסיצין. הא הגבהה וכל קנין עושה הוצאה דלכן קונה: ול״ק דשם מתכוין להוציא וכן הוא בתוס׳ ב״ק י״א. וב״מ צ״ב דשואל יש לו בעלות־קנין בהשאלה. כא) יש לחקור, בהש״ל: אם יש לו משלו בידו, אם א״ל הש״ל, להוציא: עוד ילי״ה. אם אומר הש״ל ליורש, דאיסה״נ לא קא ירית, כב) ילה״ק מטבע ונפסל: אמאי א״ל הש״ל, הלא לא נתחייב אותה מטבע; דמה״ט אמר ירושלמי־האומר, דחטף סלע מידה וקידשה, מקודשת אף לפני יאוש: (רבינוביץ. מיכל, בן דודי): ויל״פ, דלא אמרו אלא במטבע־מיוחדת שמקפידים על עצמותה: ובמשוה דריש הגוזל ומאכיל, דאם היה דבר שיש בו אחריות, חייבין להחזיר פירושו דבר מסוים שחל דין השבה על עצמותו. לא על סכום דמיו, ובריתא, מניח לפניהם פטורים, דסתם גזילה יאוש־בעלים. וקנה גזלן הגזילה. לכל דבר. דקנין מטלטלין רשותם, והיאוש גמר רשותו. אלא שבשעת הגזילה, נתחייב בדין־השבה, והם שלא נטלו. אין עליהם אותו דין־השבה, וכן הוא עצמו. אם היה בשעת נטילה, קי״ל בדרבה מיניה אינו חייב להשיב דקנה. ואין חיוב־השבה עליו אלא ברגע שנטל: וזש״נ והשיב את הגזילה, אשר גזל שנתחייב, ברגע־גזילתו: ומ״ש שלמה, למעוטי דבר שאינו מסוים, מכפל־דטט״ג, הכוונה. שלא נתחייב אותו דבר עצמו. אלא סכומו. כנ״ל. כג) הניח להם. מתה אין חייבין באונסיה: שחיוב־אונסין דשואל. אינו דין־שמירה, אלא דין חזרת־ממון בעלים, ובנו, שלא נטל, לא נתחייב בחזרה: ומתנה ש״ח להיות כשואל, צריך קנין־מיוחד, כשמואל, שאין שם נטילה. והוצאה מרשות בעלים בקנין כשואל. שמשיכה שלו, אינו לקנין, אלא לשמירה: ומודה ר׳ יוחנן לשמואל, בהקדש, שצריך קנין־מיוחד. דאין שם, כלל משיכה. כד) ש״ש, אינו פטור מאונסין. אלא באונסי ממון־עצמו. כותפול שבא ותקחם. לפי שהממון אינו שלו. כשואל. ולא שייך בו לו אירע האונס, אלא באונסין שבגופו. לפי שמשתכר, כנ״י מרשב״א ב״מ צ״ג: ותחלתו באונס־גוף, וסופו באונס ממון־עצמו. פטור. דטעם תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב. דפטור־אונס בשומרים, אינו משום דאנוס. דאונס־לחייב מפקיד. לא אמרינן. אלא טעם פטורו הוא. משום דכלתה שמירתו. לכן בתחלתו בפשיעה, לא כלתה שמירתו. ובתחלתו באונס־גוף וסופו באונס ממון־עצמו. כלתה שמירתו. אלא שבתחלה לו אירע האונס, ובסוף לבעל הממון. אירע: וש״ש. שאינו משתכר. ביחוד, מהשמירה. כמלוה על המשכון ואומן. ומעביר תבית. ושומר אבידה. לרב יוסף, פטור גם על אונס־גוף. כעל בעידנא דעיילי אינשי. דלא שייך בו. לו אירע האונס. הואיל ואינו משתכר. וז״ש בחיוב אונס־גוף דש״ש. להכי יהבי לך אגרא: (רש״ך הובא בקצה״ח סי׳ ע״ב סק״ה ממ״ל): ושוכר. פטור על אונס־גוף שאינו משתכר מהשמירה: וז״ש ארבעה שומרין דאע״ג דשוכר כש״ש שנים הם: ושולחני שיש לו רשות להשתמש במעות. ש״ש הוא. דהואיל ונהנה מהנת. ופטור על אונס־גוף כר״נ שאינו משתכר מהשמירה ושומר אבידה. שיש

לו ר שות להשתמש. חייב באונסי־גוף כרב יוסף. הואיל וש״ש הוי, אף בלא רשות־השתמשות כרב יוסף הוי משתכר: ולענין מעילה, גזבר המפקיד מעות־מותרין. שנותן לשולחני רשות־השתמשות, מעל לכשיוציא שולחני ולא מעיקרא. הואיל ולא נתחייב שולחני באונס ממון־עצמו כשואל, לפי שאין לו כלום בממון, הרי לא הוצא חממון: ושומר שכר. רועה דעל בעידנא דעיילי אינשי. ובא זאב וטרף. ואמדו שאינו יכול להציל. פטור. ואין מפקיד יכול לומר לו אלו הייתה שם, היה מקוים בך גם את הארי דא״ל אונס בממון-עצמו. לאו אונס שלי הוא. אלא שלך. ולך ראוי שיארע הנס, דמתיין עיזי דובי בקרנייהו: וטענת־נס. דשמואל בממון הוא משום, דקנין־ממון שלו לא עם העולם, אלא עם האדם, ואין מאורעות־העולם, טענה ליחיד. כה) מנסך: ממש כרב: דמדאגבהיה. נתחייב: ולא הוי כנסכו אחר, משום קי״ל בדר״מ: דהואיל ועכ״פ. איכא מעשה כל־דהו חייב: כאחזו ותקע בו: כתוס׳ גיטין נ״ג. כו) ועבר עליו הפסח: ובתוך הפסח לא (ח״י): דכאן. לכ״ע עומד לשרוף כשרוף. הואיל והכל מצווים עליו לשורפו. כז) בנשבע והודה. אין דין הש״ל: (מ״ל מרא״ש מירושלמי): דשם התשלמין כפרה. והש״ל תשלומין של מציאות. לא של אמת. כח) שור ואדם לענין ד׳ דברים אדם חייב: שדחף בכונת. אבל לא היה יודע שיש שם בור לכן משתתף עמו השור לנזקין.

פרקי־אגדה פרק א.

א) חרב רומי. ער שניידט מיט אנייע מציאות. ב) וילן שם בלילה חהוא. והוא לן בלילה ההוא במחנה. וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם. וילך (נ״א וילן) בלילה ההוא בתוך העמק: צירפו כח לילה שלהם. גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, שינה א׳ מס׳ במיתה: געבן נעכטיקן איז אמצוה פון אלהות: אין גבעת רמב״ם נעכטיגט מען נים. מלון לרבצי־צדק ילין בה, אין איהר אלהות פון פנימיות, עד מתי תלין בקרבך מחשבות אונך ועתה מרחצים. אחיצוניות פון אלהות, חסידות, מוסר, און אפנימיות פון ארוצח. ווילע עס איז ניטא קין ארט אין דער וועלט פאר צוויי יחידים: אם לא יהרגו את המסית יהרוג את הסנהדרין: מסית בלשון קודש ובקול רם. תורה הקדושה, ישיבה הקדושה. יראת שמים. יראת שמים יראת שבים. מדיח. אפיקורסות. פרייקייט בלשון הדיוט. ובקול נמוך. אין במיתה אלא מסית. מדיח במיתה אך בעיר הנדחת. ולכשיעבדו. ווילע צו אשטאם קומט מען מיט אכלל. נימוס והצלחה של ע״ז פלונית דער יחיד צינדט זך דארטן אן מיטן דיענען ג) את נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה. אהבה בתענוגים: לחיים נתנה. שני עם עדגים. ד) אשה מעוברת. אשוינע בוים. וואס טראגט די חשוב־סטע פרוכט פון דער וועלט. די קרוין פון דער בריאה. ה) האיר המזרח עד שבחברון, ויאר להם בחברון: אלע אורות פון אידן גייען זיי פון ישיני חברון, והבא להם השמש אצל הגבעה. מימות הגבעה הטאת ישראל: אלע אידעשע חשכים גייען זיי פון בבעה. ו) ותדבק נפשו. היפך אמנון. (ספורנו) דארטן איז גיווען אמקור שלילה־עמוקה של אחות אבשלום. וכאן היה מקור מציאות־עמוקה של אחות השבטים. ז) וישכב אתה ויענה. עינוי. מיצוי הנפש, בעוצם זיווג. ח) ואת כל אשר בבית. אלהותם. כי אין בית אלא אלהות. לא תביא תועבה אל תוך ביתך. ויעש להם בתים, אל יצא איש מפתח ביתו מבעלי בתים של גליל העליון. מזוזה א׳ מצלת, בית. אלהות. ודין שבטל מקצתו בטל כולו. שביה, ראשון לצירוף עיר. וז״ש הסירו את אלהי הנכר. ט) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם. דער גלות בטומאת העמים עושה ערלה על ישראל. מי קען ניט ארייון אין א״י וואו מי איז ניט מל די חרפת

העמים: איצטער האטן אין א״י גבראכט/חרפת שבעים אומות. און עס פעהלט א״ין זאך, אמוהל מומחה ערלות איז פאראן כחול הים: אל גבעת הערלות. וזה הדבר אשר מל יהושע. בדבור מלן. עשה לך חרבות צורים. שארפע תורה. ושוב מול את בני ישראל שניה. א׳ לפני הקב״ה גמהלטע אידן וואו זאל איך שניידן. א״ל הקב״ה זאג תורה. וואו עס וועט זיין אן ערלה־כבושה וועט ארויס־שפרינגען. עטטע איהר אפ־האקן מיטן ווארט: דבר אותיות דבר: ואת בניהם. אתם מל יהושע. אף מל זיין די אלטע האט זיין תורה ניט גקלעקט: אן אלטע קראנעלע ערלה. איז שוועהר צו דער לייגנען. הרבות צורים. נאטירלכע שארפקייטן פון לערנען. אלע וויצן פון לערנען זיין גוט. אבער דער פשט, דערלייגנען עס, איז אגרעסערער וויץ. בקש קהלת למצא דברי חפץ. זאגן אוויץ. וכתוב ישר דברי אמת. עס איז ארויס איושר מיט אן אמת פון ג׳ ספרים: אין ברעג פון מענצן איז גאט. אין ברעג פון גאט איז דער מענץ. אלע ע״ז־ס ושמדות נעמען נאר גאט און עס גייט ארויס נאר דער סרחון פון מענצן. י) ותצא דינה: דער בגעגענען זך. און קושן זך, מיט עשו׳ן, האט גשאדט. יא) וכן לא יעשה מעצם מציאות הבריאה. של עה״ז, כ״ש בישראל. עה״ב. יב) והוא נכבד מכל בית אביו. בא זיי וואס ער איז מעהר נואף, איז ער אלץ מעהר נכבד. זיי ברימען זך אז פושקין האט צו זעכצן יאהר מאנס גוועט בתולות. ביאליק האט יעמלט גלערנט אין ולוזין. כי נבלה עשה בישראל. בא אידן איז דאס אנבלה, בא זיי איז דאס אכבוד. יג) לאיש אשר לו ערלה. וואס זיין גאנצע גרויסקייט איז וואס ער פארמאגט אן ערלה. כשאמר הקב״ה לאברהם למול. אמר לפני הקב״ה. אז איך וועל זך מל זיין וועט מיט מיר קיינער ניט האנדלען. א״ל הקב״ה איך מיט מיינע מלאכים וועלן מיט דיר האנדלען. מילה איז אירידת־בהמה. אונטערן מענצן אי אבהמה איבערן מענצן איז אלהים. אז מי נעמט אונטן קריגט׳ן אויבן, אז מי נעמט אויבן קריעגט׳ן אונטן. וילעיבו במלאכי אלהים. כפרה זו שמלעגת בפיה. די רשעים זעהען אין צדיקים אבהמה. די אנטיסעמיטן אין פרייסן בימי פרידלייענדער האבן גרופן די יהדות אסקאטסקע־רעליגייע, אין די נוצריות ארעליגייע פון הויכע גראוסטווענאסט (דובנוב). אדם ובהמה. ערומים בדעת ומשימין עצמם כבהמה. יד) לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחותנו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה היא לנו. ווען מען גיעבן מיר אונזערע גוטע ליעבע שוועסטער אויב ניט ערלים, מיר האבן זך פארגעסן אף חופה וכבוד. וואס קען זיין אגרעבערע חרפה ווי אוועקגעבן די שוועסטער פאר אמענצן אן ערל וואס זיין גרויסקייט איז זיין ערלה. וואס טראגט מיאוסע טמא־דיקע בלוט פון ערלה טמאה. טו) סוד החיסון. וואס דער מענץ איז אליין. קען צו עם ניט צו׳גיין, ער טויט זיי אף׳ן ארט, מיטן חוק האחדות. וואס יעדערער גייט ארויס נאר אין זיין היפך. די תורה מאכט דעם עצם־מענצן משוגע, קען ער ניט הערן קין משוגעת. דאס איז בא עם אטויט אף׳ן ארט די ע״ז ושמד מאכט דעם עצם־מענצן קלאהר. קען ער ניט הערן קין קלארקייט. דאס איז בא עם אטויט׳ אף׳ן ארט. די ע״ז ושמד איז אפאטאגראפיע אף געבן פינסטערע קארטינעס פארלייכטן דעם אפאראט. (גרשו). טז) טרוכן. טרונע. טרומנע ארון של מת של גוים. יז) שבע מזבחות של בלעם. רצה לקללם שבע קללות. נגד שבע על חטאתיכם. יח) ה׳ בצאתך משעיר, ארץ רעשה זה סיני. בן היה בצאת ה׳ מסין ה׳ מסיני בא. (י״ש) אין די תקופות גייען ארויס די שמות אלהים, פון די אנושיות. כשעתיד המקום ליפרע משעיר עתיד להרעיש כל העולם כולו על יושביו כדרך שהרעיש בשעת מתן תורה. שני ה׳

בצאתך משעיר ואח״כ כו׳ שנ׳ ואח״כ יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו אמר להם המקום אין כל אומה ולשון נכנסת לתוכן. (שם): מי תופס המלבות אחרינו: גייר חלק. חורבן העולם. יט) בג׳ דברים כיוונתי לחכמי עמים: א׳: אזוי ווי אין די סיסקע איז פאראן די בוים, אזוי איז אין דעלך סני פארטיק די גאנצע תורה: (טשאייקובסקי. על „קאמארינסקאי־גלינקא, די גאנצע רוסישע סימפאניטשעסקע שקאלע: „קאק דוב אוו זשאלודע״). כ) וואלאזין איז געווען אקאזאצקע וואלניצע: (בייאליק במוסקבה). דער במ״ד איז טראגעדיק געווארן און׳ם מיר געהאט. (לויד דזארש, מיטן פרלמנט): אפערטע זאך האב איך צו׳געטראפן די גוטע אידן, אז אגרויסער רב איז אבית־דין־הגדול. כא) אין חורף תרנ״ה איז געווען דער ערשטער סיעזד פון ד. ס. ד. ר. פ. יענעם ווינטער בין איך ארויס פארזיך. בן י״ד. געקאנצעט כתובות פון המדיר און אגילערנט אין קדושין ביז האומר, מיט יודקע סימענס: די גמרא פאר אקינד. איז אן׳אריינפיער אין די טיעפענעס פון זיין יחיד: איך האב יעמלט לערנענדיק פארטאג שטארק און טיעף געווען דערפרויט און בשאפן פון דעם שבת א״י פון סוף כתובות. כב) עס גייט אוף אוואלקן פון השמדת כל היקום. אפאייעדינאק טרומן־סטלין. כג) עס איז זייער און זייער וויכטיק לייענען וויסן און פארשטיין איסטארייע אלגעמיינע, און אידעשע. זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור. דער עבר פארלייכט דעם הווה, און דער הווה פארלייכט דעם עתיד. אן דעם גאנצן עבר איז ניטא דער גאנצער הווה און דעם גאנצן הווה איז ניטא דער גאנצער עתיד. כד) ענטוויקלען די נקודה. שמחה. חירות תחזים אין לערנען. כה) ויתערבו בגוים, הפך לבם, אז אידן זיינען בזונדער קעהרן זיי איבער די פעלקער איינמאל פון דרויסן. אז זיי מישן׳זך אוף מיט די פעלקער קעהרן זיי איבער די פעלקער צווייטמאל פון אינעווייניק, הפך לבם, ווערט די שנאה נאך גרעסערע, געפערלכער: לשנוא עמו להתנכל בעבדיו: א דן זיינען אצווייטער עולם. עולם הפוך, די עולמות גייען אין הפכים, ווילע זיי זיינען לכתחלה אן עצם פון הפכים: ויעתק משם ההרה ער האט ארוק־געטאהן אן עולם ווייטער אן אייביקן היפך, אין טויזנט עולמות: ווען אידן הערליינגען די פעלקער, זיינען שוין לייגג די פעלקער אנדערע ווען די פעלקער דער־לייגנען אידן זיינען שוין לייגג די אידן אנדערע: כו) דער לעצטער שמד פון השכלה איז דער עיקר נים געווען אן ארויסגייגג פון יהדות אין נוצריות, נאר אן ארויס־גייגג פון יחיד אין כלל, פון אלהות אין אנושיות פון אן אומה אין אוועלט, זיי האבן מעהר מגייר געווען די פעלקער, וויפיעל די פעלקער האבן זיי געשמדט. כז) מורא האבן פאהרן אייגענעם סאוועסט. דאס איז יראת אלהים. ונש״נ ויראת מאלהיך. אני הויין אני איז גאט, כי אני ה׳ רופאך. אז דיין איך וועט זיין גאט, דאס איז דיין רפואה. כח) מיהט׳זך געחלומ׳ט, אן אפענער ארון קודש, מיט ספר תורות. אין א[illegible]ט ארום אן ארון קודש מיט ווייבער אלע מיטעלע, צווישן זיי יונגע. אלע אין איין קאסטיום. אין איין פרימשאסקע, אין דער העלפט געשאהרן. איך האב זך דערמאהנט, אז איך האב געלעהרנט אין איזישישאק חורף תרע״ה, אין אלטן בית מדרש, פלעגן קומען צוועלף אזייגער ביינאכט, צווייטמאל אין וואך, שביית׳ע נאכט און מיטוואך ביינאכט, קומפאנייעס ווייבער, וויינען אין ארון קודש. אף זייערע מאנען און קינדער וואס זיינען געווען אף מלחמה,—אין די ערשטע וועלט־מלחמה. זיי זאהלן בלייבן גאנץ און קומען אהיים. זייערע קולות און געוואלדן איז געווען זשוטקע און סטראשנע צו הערן זיי פלעגן וויינן שעה׳ן. איך האב געהערט אז זיי זיינען געקומען